

STAN LEE ÉS A PÓKEMBER

Pók-stratégia

FEKETE TAMÁS

Képregény-
legendák

PÓKEMBER SIKERÉNEK TITKA ABBAN REJLIK, HOGY A KÉPREGÉNYOLVASÓK SZÁMÁRA Ő KÍNÁLJA A LEGKÖNYVEBB AZONOSULÁSI MÓDOT EGY VALÓDI SZUPERHŐSSEL.



Háiba volt elsősorban képregény-alkotó (másodsorban pedig producer), a tavaly, 95 éves korában elhunyt Stan Lee és az általa teremtett figurák nélkül teljesen másképp nézne ki napjainkban Hollywood. Az persze egyéni ízlés kérdése, hogy a mindenkin átgázoló Marvel-hősök nélkül változatosabb vagy épp ellenkezőleg, szegényesebb lenne-e a filmkínálat, de 2019-ben a mozik előterében az egyik legkomolyabb dilemma mindenképpen az, hogy a popcorn mellé vásárolt üdítő tetején Vasember vagy inkább a Fekete Özvegy legyen-e a pohárdísz.

Az akár egy kisebb várost is benépesíteni képes Marvel-karakterek csapatából Pókember figurája messze a legnépszerűbb és legtöbb bevételt hozó szuperhős, lekörözve nem csupán a Marvel-istálló összes többi teremtményét, de a konkurens DC Supermanjét és Batmanjét is. Ahogy adaptációit tekintve Pókember kapta eddig a legtöbb önálló filmet is: az utóbbi húsz évben hét játékfilm címében állt ott a neve, ez alatt három színész alakította őt (akik ráadásul mindannyiszor ugyanazzal a rendezővel dolgoztak), a tavaly bemutatott animáció Oscar-díjat nyert, és még egyik leghírhedtebb nemezise, Venom is saját spin-offot kapott.

Pókember 1962 augusztusában lépett színre az *Amazing Fantasy* 15. számában. Az inkább a felnőtt közönséget megcélzó lap jellemzően 4-5 oldalas, csavaros befejezésre kihegyezett sci-fi történeteket tartalmazott, és némileg paradox módon az érdektelenség miatt megszüntetésre ítélt kiadvány legutolsó kiadásában, amolyan „minden mindegy”-alapon kaphatott lehetőséget Lee, hogy bemutathassa legújabb gyermekét. Noha Pókember születésének krónikája – a füzet többi képregényéhez hasonlóan – az eredeti szándék szerint kerek, egész történet volt, melyhez nem terveztek folytatást, a búcsúszám váratlan sikere után megnyílt a lehetőség, hogy önálló sorozatot kapjon a szuperhős.

„Bármelyik olvasó beleláthatta magát”

(Stan Lee — Steve Ditko: *The Amazing Spider-Man*)

Így került a boltok polcaira *A csodálatos Pókember* (*The Amazing Spider-Man*) első száma 1963 márciusában. Peter Parker/Pókember nem csupán az

addig ismert képregényhősök között számított teljesen különlegesnek, de mai napig egyedi ebben a ligában. Parker nem tudós, feltaláló, idegen lány, esetleg mitológiai istenség, hanem egyszerű, átlagos, bár társainál jóval intelligensebb és érettebb középiskolás kamaszfiú. Színré lépésekor csupán két tinédzser szuperhős tevékenykedett, ám egyikük sem főszerepben: Robin Batman oldalán, illetve Fáklya a Fantasztikus Négyes tagjaként. A radioaktív pók csípésének következtében emberfeletti képességekre szert tevő Peter Parker azonban rögtön főszereplőként lépett elének (sőt, jellemző módon a későbbiekben sem kapott társat maga mellé a küzdelmekben). Az új hős így tökéletesen alkalmassá vált arra, hogy a képregényeket faló célcsoport teljes mértékben magára ismerjen, és azonosulni tudjon vele.

Parker ugyanis egyáltalán nem nagymenő, és hiába menti meg havonta újra és újra a világot, mindvégig megmarad félszeg, visszahúzódó srácnak. Mikor először látjuk, egy ötfős, vidám társaság lekicsinylően mutogat a képkivágás peremére száműzött fiúra és ugratják szégyenlős, könyvmoly osztálytársukat, majd a randira hívott lány is visszautasítja őt. Hiába fogadkozik (még a végzetes rovarmarás előtt) Parker, hogy egy nap majd megmutatja, ki is ő, és majd sajnálni fogják, hogy kinevették, erre soha nem kerül sor, még akkor sem, mikor már bármit megtehetne. Hősünk emellett csonka családban él, szülei helyett nagybátyja és nagynénje neveli, a lányok folyamatosan kikoszorazzák (vagy épp ő retten meg tőlük), és folyamatos pénzzavarral küzd (ezért is kénytelen fotóriporterként elhelyezkedni az egyik napilapnál, hogy az összecsapásokról készült fényképeket aztán eladja, és azokat rendszeresen May néni gyógyítására költse). A gúny céltablájául szolgáló magányos tinédzserbe tehát bármelyik olvasó beleláthatta saját magát, pont úgy, ahogy a néhány képkockával később már háztetők fellett szökellő igazságosztó alakjába is. Annál is inkább, mert Pókember volt egyúttal az első szuperhős, aki olyan kosztümbé bújt, mely teljesen eltakarta őt, nem csupán testét, de arcát is. Állandóan visszatérő elem, hogy a közvélemény (így Peter társai is) azon tanakodik, vajon ki bújhat meg a maszk mögött. Nem is kell sokat várni, hogy

valaki más vegye magára a jelmezt. Az 5. számban Parker osztálytársa, az őt folyamatosan froclizó Flash úgy dönt, megtréfálja az eminens Petert, és Pókember-felszerelésben tesz egy sétát az utcán (hogy aztán Fátum doktor őt rabolja el az igazi helyett), a 13. füzetben pedig Mysteriónak sikerül a közvéleményt hősünk ellen hangolni, pusztán az álruha használatával. Ahogy bármelyik rajongó közösséget érezhet a lúzer Peter Parkerrel, úgy bárki eljátszhat a gondolattal, hogy ő maga lapul a csodált személy gúnyája alatt. Hogy a hétköznapi srác és szuperhős alteregója mennyire elválaszthatatlan egymástól, azt jól mutatja a képregények felépítése is (amit amúgy a filmadaptációk is megtartanak). A 22 oldalas történetekben szinte ugyanakkora terjedelemben jelenik meg a civil Peter és az álcát öltő Pókember, sőt, az előbbi gondjai és problémái sokkal izgalmasabbak és komolyabb érzelmi-erkölcsi dilemmákat rejtenek, mint utóbbié. Míg az őt lenéző Flash elleni bokszmeccsen valós kérdésnek számít, vajon meg lehet-e ütni a nála nyilvánvalóan jóval gyengébb ellenfelét, addig a kosztümbé bújt illetőnek nyilvánvalóan nem kell ilyeneken törnie a fejét a gonosztevők elleni harc közben. Parker számára valós probléma, hogy a neki tetsző osztálytársa, Liz tudomást sem vesz róla, és csakis Pókemberért rajong, de éles szituációban természetesen nem dilemma a szuperhősnek a lány megmentése. A képregények első fele nem csupán a felvezetésnek, az ellenfél bemutatásának és az összecsapás előkészítésének a terepe, de Peternek szinte kizárólag itt kell igazi etikai problémákat megoldania, míg a második rész már szinte csakis az akció, a fizikai küzdelem terepe, ahol dönteni már csak a támadás elhárításának és az ellentámadás kivitelezésének módjáról kell.

Ego és szuperegő csatája folyamatos, a két identitás pedig akár egyetlen kockán belül is viaskodik egymással: számtalanszor látunk olyan rajzot, ahol a hős arca mintegy kettéhasad és szinte polémiát folytat egymással, melyben mindig utóbbi képviseli az egyetlen helyes és erkölcsileg megkérdőjelezhetetlen döntést: a fogságba esett Thompson megmentése a civilben levő Parker számára még kérdés, de Pókember számára egyértelmű

kötelezettség. Mikor pedig Mysterio a Pókember-álcájában bűncselekmények sorát követi el, a kétségek között hánykolódó és saját cselekedeteinek megtörténtében is kételkedő szuperhős felkeres egy pszichiátert, ahonnan aztán legalább olyan gyorsan távozik is, mivel attól tart, hogy a terápia során lebukik és megismerik valódi személyazonosságát, ami épp a legnagyobb félelme. Az újra és újra visszatérő antagonistáknál is nagyobb és folyamatosabb veszélyt jelent ugyanis számára, hogy lelepleződik, és kiderül, ki bújlik meg a kosztüm alatt – ettől pedig mindenáron meg akarja kímélni az őt még a széltől is óvó May nénit.

Stan Lee képregénye ezen felül tele van önreflektív momentummal: Parker nem csupán hogy fotósként tevékenykedik a Hírharsonánál, de kamerájával kifejezetten Pókember összecsapásairól szolgáltat fényképes bizonyítékokat – vagyis gépével pontosan azokat a pillanatokat örökíti meg és adja aztán közre, amelyek megakasztják a képregényolvasók is annyira vágyanak. A gonosztevők körében visszatérő motívum, hogy a médiát (ki)használják: már a 2. szám antagonistája, a Keselyű mestertervéhez elengedhetetlen, hogy bejelentse a rádióknak és a sajtónak, rablásra készül; az 5. számban Fátum Doktor az élőben sugárzott Ed Sullivan show adásába zavar bele, hogy a Fantasztikus Négyesnek egyenesen a Hírharsona hasábjain keresztül hívja találkozóra Pókembert, a következő füzetben pedig a szuperhőst úgy kívánják ártalmatlanná tenni, hogy egy filmforgatásra invitálják, ahol a díszletek között szeretnének lecsapni rá a színészek hitt és épp ezért semmiféle gyanakvást nem ébresztő rosszfiúk. Sőt, a fent már említett 5. szám kezdetén Jameson fizetett tévés programban gyalázza a szuperhőst, ám az első képen a televízió doboza és a képregény kockája teljes átfedésben van egymással, a következő két kockán egyre tágul a kép (mintha nyitna a kamera), és csak ekkor látjuk, hogy az íróknak tulajdonított narráció valójában az egyik karakter szájából hangzottak el.

Az önreflektív hozzáállás pedig nem csupán a történet alakításában, de Lee írói megjegyzéseiben is visszaköszön. Rendszeresen kiszólnak az olvasók-



hoz, megjegyzéseket téve a történet alakulására vonatkozóan, a nyitóoldalon pedig mindig szuperlatívuszokban és felsőfokban harangozzák be az aktuális lapszámot, ám ezek mögött érezni az ironikus hangnemet. Az egyik legemlékezetesebb példa, mikor a narrátor a történet feléhez érve kénytelen beismerni, hogy a mostani a valaha volt egyik leghosszabb felvezetés, ám megérte az olvasók fáradozása, most következik ugyanis az igazi tűzijáték.

Az író mellett mindenképp ki meg kell említenünk a rajzoló, a szintén tavaly eltávozott Steve Ditko nevét is. Eredetileg nem ő, hanem az Amerika Kapitányt és a Fantasztikus Négyest is megteremtő Jack Kirby (1917-94) adott volna formát Pókembernek, de Stan Lee-nek nem tetszettek Kirby rajzai, így esett választása Ditkóra. A filmszerű ábrázolásmód a kezdetektől jellemző volt Ditko stílusára, különösen az akciók bemutatásakor, de csúcspontját kétségkívül a háromkötetes *If This Be My Destiny...!* című történet befejező részében érte el. A nagynénje életének meg-

„Ego és szuperegő csatája folyamatos

(Jon Watts: Pókember: Idegenben – Jake Gyllenhaal és Tom Holland)

létesítménybe. A fáradt, megsérült és végső erőtartálékait felélő szuperhős hosszú oldalakon át küzd, míg végre sikerül felemelnie a roncsot – mind ezt Ditko egyre nagyobb képkockákkal ábrázolja, míg a végső megszabadulás a műfajban ekkor még szokatlan módon egy teljes oldalas, alsó perspektívából rajzolt képben érkezik el. A néhány oldalas küzdelem – melyben a hősnek nincs is valódi ellenfele – képeivel, tempójával és beállításával már-már mozgóképes befogadási módot generál.

A *Pókember: Idegenben* a fentiek mindegyikét beépíti a szövetébe: Parker továbbra is egy tipródó és szorongó, átlagos kamasz, aki izzadó tenyérral reménykedik abban, hogy megvallhatja érzéseit osztálytársnője, MJ előtt, miközben viszonya ambivalens az őt állandóan kószoló Flash

Thompsonnal, és továbbra is retteg attól, hogy fény derül alteregójának személyére. A Marvel-univerzum darabjaiban eddig korábban egyedül a *Vasember* harmadik részében jelent meg az önreflexió, ám a mostani film még ezen is jócskán túllép: Mysterio személyében egy másfajta gondolkodásmódú antagonistát jelent meg, aki tisztában van azzal, milyen típusú szuperhőst kíván látni a spektákulumokra vágyó nagyközönség, és aki egyszerre akarja ezt kihasználni, valamint leszámolni vele, miközben fő stratégiája az illúzió és a látszat maximális kihasználása – pontosan azt a hatásmechanizmust kínálva a filmbéli karakterek számára, mint amire a multiplexek közönsége is mindennél jobban vágyik.

Thompsonnal, és továbbra is retteg attól, hogy fény derül alteregójának személyére. A Marvel-univerzum darabjaiban eddig korábban egyedül a *Vasember* harmadik részében jelent meg az önreflexió, ám a mostani film még ezen is jócskán túllép: Mysterio személyében egy másfajta gondolkodásmódú antagonistát jelent meg, aki tisztában van azzal, milyen típusú szuperhőst kíván látni a spektákulumokra vágyó nagyközönség, és aki egyszerre akarja ezt kihasználni, valamint leszámolni vele, miközben fő stratégiája az illúzió és a látszat maximális kihasználása – pontosan azt a hatásmechanizmust kínálva a filmbéli karakterek számára, mint amire a multiplexek közönsége is mindennél jobban vágyik.

PÓKEMBER: IDEGENBEN (Spider-Man: Far from Home) – amerikai, 2019. Rendezte: **Jon Watts**. Írta: **Chris McKenna** és **Erik Sommers**. Kép: **Matthew J. Lloyd**. Zene: **Michael Giacchino**. Szereplők: **Tom Hollander** (Peter Parker), **Samuel L. Jackson** (Fury), **Jake Gyllenhaal** (Mysterio), **Zendaya** (MJ), **Marisa Tomei** (May). Gyártó: **Marvel Studios / Columbia Pictures**. Forgalmazó: **InterCom**. Szinkronizált. 129 perc.